Millî Mecmûa

48

Kim var imiş biz burada yoğ iken?

OCAK - ŞUBAT 2026

ISSN 2667-4637

Fiyatı: 375 ₺

DOSYA KONUSU:
TALAT PAŞA

DAHİLİYE NAZIRI TALAT BEY'İN İSTANBUL KONFERANSI MURAHHASLIĞI: SULH GÖRÜŞMELERİNİN *TERCÜMAN-I HÂKİKAT* VE *SABAH* GAZETESİNE YANSIMALARI

YUSUF TAŞ*

Talat Paşa başkanlığındaki Türk delegasyonu, Edirne ve Kırklareli'ni elde tutmuş, ayrıca Bulgar sınırları içerisinde kalan Türk ve Müslüman ahalinin, haklarının muhafazası noktasında da başarı göstermiştir. Dolayısıyla Türkiye açısından menfi bir sonuç hasıl eden Konferansın, basındaki yorumlanması da olumlu ifadeler içermiştir.

* Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, ORCİD: 0000-0001-5793-083X, drhasanbabacan@gmail.com

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu, 1. Balkan Savaşı'nın ardından tüm Rumeli'yi kaybetmiştir. Maatteessüf, bu büyük felaketin ardından Bulgar Orduları Çatalca önlerine kadar gelmiş ve Türk payitahtı İstanbul'un elden çıkması söz konusu olmuştur. Fakat Balkanlı müttefiklerin toprak paylaşımı dolayısıyla II. Balkan Savaşı'na tutuşması, Türkiye için fırsat yaratmıştır. Enver Bey komutasındaki Türk askeri Edirne'yi, Fethi Bey komutasındaki Türk birlikleri Kırklareli'ni Bulgar işgalinden kurtarmıştır. Askeri alanda elde edilen bu muvaffakiyetin diplomasi alanında sağlanması ise 30 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Muahedenamesi ile mümkün olmuştur. Hudut, esir takası, tabiiyet ve vakıf meselelerinin tartışıldığı barış görüşmelerinde, Türk delegasyonuna Dahiliye Nazırı Talat Bey riyaset etmiştir. Konferansta elde edilen başarı, *Tercüman-ı Hâkikat* ve *Sabah* gibi dönemin ana akım gazetelerinde de memnuniyetle karşılanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İttihat ve Terakki, Talat Paşa, *Tercüman-ı Hâkikat*, *Sabah*

GİRİŞ

Hürriyet, müsavat ve uhuvvet söylemleri ile başlayan II. Meşrutiyet, inkıraza sürüklenen imparatorluğu kurtarmak için adımların atıldığı, fakat birbiri ardına gelen olaylarla beraber hayli sancılı bir evre olmuştur. Daha meşrutiyeti yönetimin ilk

aylarında Avusturya-Macaristan, Bosna ve Hersek'i topraklarına katmış, Bulgaristan ilan-ı istiklal etmiş ve Girit Yunanistan'a bağlanma kararı almıştır. Diğer yandan 31 Mart 1909 ayaklanması ile meşruti idare sarsılmış, hemen akabindeki Adana olaylarında Müslim ve gayrimüslim yaklaşık 20 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 1911 Trablusgarp ve 1912 Balkan Savaşları, milleti daha da umutsuzluğa düşürmüş, tüm bu olumsuzlukların ardından Edirne ve Kırkkilise'nin II. Balkan Savaşı'nın ardından yeniden kazanılması Türk milleti için bir umut ışığı olmuştur.

Talat Bey (Paşa), imparatorluğun bu zor günlerinin önde gelen devlet adamlarından biridir. Meşrutiyetin, 23 Temmuz 1908'de yeniden tesis edilmesiyle birlikte İstanbul'a gelen Talat Bey, ilk intihabatta Edirne mebusu olarak parlamentoya girmiş, 116 oy alarak da Meclis-i Meb'ûsan birinci reis vekilliğine seçilmiştir[1]. Hüseyin Hilmi Paşa ve İbrahim Hakkı Paşa kabinelerinde Dahiliye, Sait Paşa Kabinesi'nde Posta ve Telgraf Nazırı, Mahmut Şevket Paşa kabinesinde vekaleten ve Prens Sait Halim Paşa Kabinesinde yeniden asaleten Dahiliye Nazırı olan Talat Bey, Türk mebusların 1909 yılında İngiltere'ye yaptıkları ziyarette de heyet lideri olarak yer almıştır[2].

1. 1912 Siyasi Gelişmeleri ve Balkan Savaşı

1912 yılına gelindiğinde Osmanlı iç politikası hayli gergin bir atmosferdedir. Sait Paşa kabinesi ve Meclis-i Meb'ûsan arasında Kānûn-ı Esâsî'nin 7 ve 35. Madde değişiklikleri dolayısıyla başlayan görüş ayrılıkları, meclisin feshiyle sonuçlanmış, yapılan seçimler ise İttihat ve Terakki'nin zaferi ile neticelenmiştir.

1912 seçimleri "Sopalı Seçim" olarak tarihe geçmişti. Ancak Feroz AHmad'ın da ifade ettiği gibi muhalifler konuyu fazlaca abartmıştı[3]. Fakat seçim sonuçları, Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarlarının kabul edemeyeceği türdendi. Prens Sabahattin ve Dr. Rıza Nur bir araya gelerek isyan ve darbe hazırlığı için harekete geçti. Bu sırada Halaskâr Zabitan grubu içerisinden Binbaşı Gelibolulu Kemal Bey de Prens Sabahattin ile temas kurdu. Tertibin içerisinde Kâmil Paşa ve Nazım Paşa gibi isimler de bulunuyor, Dr. Rıza Nur'un evinde darbe planları yapılıyordu.[4] Kurtarıcı Subaylar, 22 Haziran günü isyanı başlattı. Arnavut kökenli Debreli Yüzbaşı Tayyar, bazı

---

1 MMZC, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 1, 5. İnikad, 24 Aralık 1908, s. 47

2 M. Şükrü Hanioğlu, "Talat Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 39/502, 503

3 Feroz Ahmad, *"İttihat ve Terakki 1908-1914)"* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999), 131.

4 Aykut Kansu, *"İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913"*, Çev.: Selda Somuncuoğlu (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 348, 349.

subaylar ve 60 asker bin lira para ve yüklü miktarda mühimmatla Bistrica Kışlası'ndan kaçtı[5].

Hükûmet, Halaskâr Zabitan grubunun isyanını engellemeyi amaçlıyordu. Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, askerin siyasetten uzak tutulması için Askeri Ceza Kanunu'na 2 madde ilave edilmesini istedi. Sadrazam Sait Paşa'nın da uygun görmesi ile tezkere, 29 Haziran 1912 günü Meclis-i Meb'ûsan'a sunuldu ve kabul edildi[6]. Ancak bu çabalar sonuç vermedi. 15 Temmuz'da güven oyu alan Sait Paşa kabinesi, isyancıların baskısıyla 2 gün sonra istifa etti. Halaskâr Zabitan grubu, Sadrazam Sait Paşa'nın yanı sıra, Askeri Şura'ya ve Meclis-i Meb'ûsan Başkanı Halil Menteşe Bey'e de birer ültimatom yollamıştı. Ültimatomda seçimlerin geçersiz olduğu öne sürülmekte ve hükûmetin yanlış politikaları eleştirilmekteydi[7]. Öte yandan meclis, *"Fındıklı Tiyatrosu"*na benzetilmekte ve kendini feshetmesi istenmekteydi. Aksi halde kan dökülüceği öne sürülüyordu. Talat Bey, Seyyit Bey ve Halil Bey'in cevabı, Kānûn-ı Esâsî'nin muhafazası için gerekirse canlarını feda edecekleri yönünde oldu[8]. Sait Paşa'dan boşalan sadaret makamı içinse ilk olarak Londra Sefiri Tevfik Paşa düşünülmüş, ancak Paşa'nın çekimserliği dolayısıyla hükûmet, Meclis-i Âyan Reisi Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından kurulmuştu.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin ilk icraatı, örfî idareyi kaldırmak ve genel af çıkarmak oldu. 31 Mart Vak'ası dolayısıyla cezalandırılan *İkdam* gazetesi eski başyazarı Ali Kemal ve Rodos'a ömür boyu kalebentliğe sürülen Mizancı Murat gibi isimler de bu aftan yararlanabilecekti.[9] İttihatçılara ve yayın organlarına *Tanin*'e yönelik baskıyı da artıran hükûmetin esas amacı, meclisin feshedilmesini sağlamaktı. Fakat İttihatçı mebuslar, fesih kararını engellemek için direnmekteydi. Özellikle Cavit Bey, meclis kürsüsünden hararetli nutuklar vermekte ve hükûmetin 8-10 günlük icraatlarına yönelik tenkitlerde bulunmaktaydı[10]. Fakat bu çabalar sonuç vermedi ve Meclis-i Âyan, 5 Ağustos 1912'de Meclis-i Meb'ûsan'ın feshedilmesine karar verdi.

Osmanlı Devleti bir taraftan içerdeki siyasi çekişmelerle uğraşmakta, diğer taraftan Trablusgarp'ta İtalya'ya karşı savaşmaktaydı. Tam bu süreçte, felaketle sonuçlanacak olan 1. Balkan Savaşı başladı. Karadağ, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan, Rumeli'deki Osmanlı topraklarını paylaş-

---

5 Kansu, *a.g.e.*, 350.

6 MMZC, Dev.: 2/1, İçt. Sen.: 1, *İnikad:* 22 (29 Haziran1912), 537.

7 Fatih Mehmet Sancaktar, *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Anayasa, Seçim ve Meclis Tecrübesi 1876 – 1923"* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021), 121-123.

8 Kansu, a.g.e., 374, 377

9 "Neden Affolundular?" *Tanin*, No: 1410 (3 Ağustos 1912), 1.

10 MMZC, Dev.: 2/2, İçt. Sen.: 1, *İnikad:* 47 (23 Temmuz 1912), 653.

mak için 28-30 Eylül 1912'de siyasî ve askerî iş birliği içeren anlaşmaya vardı[11]. Ardından Karadağ'ın İstanbul Maslahatgüzarı Mösyö Palmanaç, hükûmetinin Osmanlı Devleti'ne savaş açtığını, 8 Ekim 1912'de Bab-ı Âli'ye bildirdi[12]. Müttefikler, 13 Ekim'de Rumeli'nin milliyet esasına dayalı muhtar idarelere taksim edilmesini talep eden ortak bir nota daha verdi. Türkiye, bu nota karşısında Bulgar ve Sırp elçilerinin pasaportlarını verdi ve her iki ülke, ardından da Yunanistan, Türkiye'ye savaş açtı[13]. Yaşanılan tüm buhranlara rağmen, savaşta kazanan tarafın Osmanlı Devleti olacağı öngörülmekteydi. *Tanin, Tercüman-ı Hakikât* ve *Sabah* gibi gazetelerde zaferden emin bir üslupla yayınlar yapıldı. Sadece Türkiye'de değil Avrupa'da da beklenti bu yöndeydi. Hatta büyük devletler, savaşın neticesine bakılmaksızın statükonun devam edeceğini açıklamıştı. Fakat netice tam aksi yönde oldu. Türkiye tüm cephelerde hezimet yaşadı. 24 Ekim'de Kırklareli, 9 Kasım'da Selanik, 18 Kasım'da Manastır düştü. 6 Mart 1913'e gelindiğinde Yanya, 10 Nisan'da İşkodra[14] ve 26 Mart 1913'te Edirne kaybedildi. Bulgarlar Çatalca önlerine kadar ilerleyerek İstanbul'u tehdit etti. Savaşta alınan ilk yenilgilerin ardından Gazi Ahmet Muhtar Paşa, 29 Ekim 1912'de istifa etti. Kâmil Paşa hükûmeti kurmakla görevlendirildi. Kâmil Paşa da İttihatçıların en önemli muarızlarındandı ve halefi gibi İttihatçıları sindirmeye yönelik adımlar attı.

Diğer yandan Kâmil Paşa'nın Edirne ile adaları teslim etmeye hazırlandığı öne sürülmekteydi. Bunun üzerine Talat ve Enver Bey öncülüğündeki İttihatçılar, 23 Ocak 1913'te Bâb-ı Âli'ye gelerek, toplantı halindeki Bakanlar Kurulu'nu bastı[15]. Binadaki muhafızlar, olaylara müdahale etmedi. Harbiye Nazırı Nazım Paşa ise Yakup Cemil tarafından vurularak öldürüldü[16]. Enver Bey, sadrazama istifasını imzalatarak Sultan Reşat'ın huzuruna çıktı. Sadaret makamı Mahmut Şevket Paşa'ya tevdi edildi[17]. Ancak Mahmut Şevket Paşa da 11 Haziran 1913'te Beyazıt'ta uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetti. Prens Sait Halim Paşa, yeni kabineyi teşkil etti.

---

[11] Şevket Süreyya Aydemir, *"Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa, II/1908-1914"* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1971), 290, 291.

[12] "Ültimatom Tevdii", *Sabah*, No: 8281 (9 Ekim 1912), 1.

[13] Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 5/23-25.

[14] Fuat Dündar, *"İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası 1913-1918"* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 23.

[15] Tevfik Çavdar, *"İttihat ve Terakki"* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 72.

[16] Fahir Armaoğlu, *"19. YY. Siyasi Tarihi, 1789-1914"* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997), 675.

[17] Çavdar, *a.g.e.*, 74.

2. II. Balkan Savaşı ve İstanbul Konferansı

Edirne, 5 ay süren kuşatmanın ardından 26 Mart'ta Bulgarlar tarafından işgal edilmiş, Londra'da devam eden Barış Konferansı ise büyük devletlerin belirlediği şartlar ve yürütülen müzakereler sonunda 30 Mayıs 1913'te imzalanmıştı[18]. Ancak Balkan İttifakını oluşturan ülkeler, Osmanlı Devleti'nden elde ettikleri toprakları paylaşırken birbirine düştü. Bulgaristan, 3 Temmuz 1913'te Yunanistan ve Sırbistan'a saldırdı. Ardından Romanya, Bulgarlara savaş ilan etti. Türkiye, fırsattan istifade ederek Edirne'yi kurtarabilirdi. Talat Bey, bu konuda öncülük eden isimlerdendi ve askeri bir harekatın gerekliliğine inanmaktaydı. Sait Halim Paşa, Şeyhülislam Esat Efendi, Adliye Nazırı İbrahim Bey, Şura-yı Devlet Reisi Halil ve Evkaf Nazırı Hayri Bey'de bu düşünceyi benimsemekteydi. Ancak Bahriye Nazırı Mahmut Paşa ve Nafia Nazırı Osman Nizami Paşa, bu teşebbüse itiraz etmekteydi. Talat Bey, karşıt fikirleri de ikna ederek, Bakanlar Kurulu'nun kararını padişaha iletti[19]. Ardından Türk ordusu Edirne ve Kırklareli üzerine yürüyüşe geçti. Enver Bey komutasındaki birlikler 21 Temmuz'da Edirne'ye, Fethi Bey komutasındaki askerler ise Kırklareli'ne girdi.

Osmanlı Devleti'nin ikinci başkentinin yeniden ele geçirilmesi basında da büyük bir memnuniyet uyandırdı. *Sabah*, iki yıldır elim ve matem içerisinde olan Osmanlıların mutluluk günlerine kavuştuğunu yazdı[20]. *Sabah*'a göre, daha üç ay öncesine kadar böylesi bir saadete erişilecek olması ihtimal dışıydı. Ancak adalet yerini bulmuş ve Edirne yeniden kurtarılmıştı[21]. *Tercüman-ı Hâkikat* de Edirne'nin kurtuluşunu, *"Edirne, Ezelden Ebede Kadar Osmanlılarındır"* diyerek okurlarına duyurdu. Türkler son bir asırlık tarihinde hep haksızlıklarla karşılaşmıştı. Bugün de büyük devletler haksızlık yapmak isteyeceklerdi. *"Fakat biz dinlemeyeceğiz"* diyen *Tercüman-ı Hâkikat*, *"Edirne ilelebet bizimdir. Çünkü orada kanımız var, canımız var, hakanımız var[22]."* ifadelerini kullandı. Fakat yeni manzara İngiltere Başbakanı Asquith ve Hariciye Nazırı Edward Grey tarafından tepkiyle karşılandı. Başbakan Asquith, birbirleriyle savaşan Balkan ittifakını yererken, Türkiye'yi ise Londra'da imzalanan barışı bozmakla itham etti[23]. Ancak Türkiye, askeri harekatla elde edilen başarının diplomatik alanda da gerçekleştirilmesi için

---

[18] Armaoğlu, a.g.e., 679.

[19] Ali Fuat Türkgeldi, *"Görüp İşittiklerim"* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 106.

[20] "On Temmuz On", *Sabah*, No: 8568 (23 Temmuz 1913), 1.

[21] *Sabah*, No: 8568 (23 Temmuz 1913), 1.

[22] *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11602 (25 Temmuz 1913), 1.

[23] Levent Şarlak, *"The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları"* (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 163, 164.

Türkiye ve Bulgaristan 8 Eylül'den itibaren barış müzakerelerine başladı. Osmanlı Devleti'ni temsil edecek delegasyonun riyasetine Dahiliye Nazırı Talat Bey, üyeliklerine ise Bahriye Nazırı Mahmut Paşa ve Şura-yı Devlet Reisi Halil Bey getirildi[24]. Bulgar heyeti ise General Savof başkanlığında, Mösyö Tuşef ve Mösyö Naçeviç'ten oluşmaktaydı. Öte yandan askeri, mali ve hukuk işleri için müşavirler de Türk ve Bulgar delegasyonlarına eşlik etmekteydi. Türk heyetinin müşavirleri arasında İstanbul Muhafızı Cemal Bey (Paşa) ve Erkan-ı Harp Binbaşısı İsmet Bey (İnönü) de bulunmaktaydı[25]. Müzakereler boyunca görüşülecek konuların ana hatlarını, sınırların belirlenmesi, üsera (esirler) takası, tabiiyet meselesi ile evkaf gibi meseleler teşkil etmekteydi.

Aslında görüşmelerin başlayacağı 1 Eylül'de belli olmuştu. Ahmet Ağaoğlu, *Tercüman-ı Hâkikat*'teki başyazısında, Bulgar hükûmetinin nihayet aklını başına aldığını, birkaç aydır İstanbul'da bulunan Mösyö Naçeviç'in ise sulh görüşmelerinin başlaması için Sadrazam Sait Halim Paşa'nın huzuruna çıktığını kaydetti. Ağaoğlu'na göre, Bulgarlar, büyük devletlerden beklediği yardımı görememiş, Edirne'nin Türklerden alınıp kendilerine verileceği yönündeki hayalleri de boşa çıkmıştı. İşte bu nedenle masaya yanaşmışlardı. Ağaoğlu, Türk tarafının müzakerelerden beklentilerini de dile getirmekteydi. Bu hususların 19 Temmuz'da büyük devletlere bildirildiğini kaydeden Ağaoğlu, Türklerin hiçbir şartta Edirne ve Trakya'dan vazgeçmeyeceğini, zaten Bulgarların da bu hususları benimseyerek sulh görüşmelerine başladığını vurgulamaktaydı[26]. *Sabah* gazetesinde yer alan bir diğer yorumda ise aklen ve mantıken görüşmelerin sulhla sonuçlanması gerektiği belirtilmektedir. Makaleye göre, Bulgaristan, büyük devletleri kendisine vekil tayin etmiş ve bu yöntemle de Türkiye'ye dilediğini yaptırmak istemiştir. Fakat bu yol artık çıkmazdadır. Diğer yandan *"statüko korunacak"* diyen ülkeler, neticenin Balkanlılar lehine olmasıyla birlikte ikircikli bir tavır takınmış, Türkiye gerek harp sırasında gerekse de Londra Konferansı'nda yalnız bırakılmıştır. Tüm bu ahval karşısında yalnızlığını acı bir surette hisseden Türkiye'nin, II. Balkan Savaşı ile kaybettiklerinin bir kısmını sulh müzakereleri ile tekrar kazanması gayet tabi olacaktır[27].

Hariciye Nezareti Konferans Salonu'nda 8 Eylül'de başlayan görüşmeler 11 Eylül'de kesinti yaşadı. Bunun sebebi, Bulgar delegasyonunun Sofya'dan beklediği talimatın henüz eline ulaşmamasıydı. Murahhaslar-

---

[24] BOA-HR.SYS., 44-11

[25] Cemal Paşa, *"Hatıralar"*, Yay. Haz.: Alpay Kabacalı (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2006), 64

[26] "Müzakerede Sürat", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11640 (1 Eylül 1913), 1

[27] "Dünkü, Bugünkü, Yarınki Mevkiimiz", M.S., *Sabah*, No: 8615 (11 Eylül 1913), 1,

dan Naçeviç, bunun üzerine Bab-ı Âli'ye gelerek toplantının cumartesi gününe ertelenmesini talep etti. Oturumun tehiri üzerine Şura-yı Devlet Reisi Halil Bey de, bir süre beklemiş ve ardından istişarelerde bulunmak üzere Talat Bey'in yanına gitmiştir[28]. Bu arada Türk-Bulgar görüşmeleri, yabancı basın tarafından da takip edilmekteydi. *Sabah*, Avusturya'nın yayın organlarından *Neue Freie Presse*'nin konuya ilişkin yayımladığı makaleyi alıntıladı. *Neue Freie Presse* göre, Bulgar delegelerinin durumu siyasi açıdan dikkat çekici bir durumdaydı. Arkalarında hiçbir güç olmaksızın hazin bir vazifenin ifasıyla görevlendirilmişlerdi. Çünkü Londra Konferansının ardından, askerlerinin büyük bir kısmını terhis etmişler ve şimdi büyük bir orduya sahip Türkiye ile müzakereye girişmişlerdi. Hatta Türkiye ilk önce murahhaslarını Sofya'ya göndermeyi düşünmüş, fakat vaziyetin değişmesi üzerine bu fikrinden vazgeçmiş ve görüşmelerin kendi payitahtında yapılmasında karar kılmıştı. Gazeteye göre, kısa bir süre önce medeni alemi kendine hayran bırakan, Balkanların en büyük hükûmeti addolunan Bulgarların, artık Türk tarafının tekliflerini kabul etmekten başka çaresi bulunmuyordu[29].

Türk tarafı açısından görüşmeler olumlu seyretmekteydi. Gelişmeleri gün gün takip eden yayın organlarından *Osmanischer Lloyd*, 16 Eylül'deki müzakereler öncesinde Osmanlı murahhaslarının Dahiliye Nazırı ve Heyet-i Murahhasa Reisi Talat Bey'in nezdinde fikir alışverişinde bulunduğunu, ardından da Sadrazam Sait Halim Paşa'yla görüştüğünü kaydetti. Bu arada Bulgar ve Türk delegeleri içtimaa başlamadan önce grup halinde fotoğraf çektirmişti[30]. 15 Eylül'den itibaren, maddeler üzerindeki uzlaşılar da artmaya başlamıştır. Özellikle hudut meselesi üzerinde itilaf sağlanmasının yakın olduğuna inanılmaktadır. Bunun yanında Bulgar murahhaslar tarafından esir takası, tabiiyet meselesi ve sair iktisadi konular da gündeme getirilmiştir. Diğer yandan Talat Bey, konferansta mevzu olan konularla ilgili sık sık Sadrazam Sait Halim Paşa ile görüşmekte, konferans devam ederken dahi Paşa'nın yanına giderek, gelişmeleri aktarmaktadır[31].

Tercüman-ı Hâkikat'te yer alan 17 Eylül tarihli haberde ise anlaşma müsveddesinin yavaş yavaş netleştiği, muahedede hudut, mübadele-i üsera (esir takası), evkaf (vakıf malları), Bulgaristan'daki Müslüman cemaati ve tabiiyet meselesinin çözüme kavuşacağına yönelik beklentiler yer almaktadır[32]. Öte yandan anlaşmada sona yaklaşılırken, Avrupa gazetelerinde

---

[28] "Konferansın içtimaı tehir edildi", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11647 (11 Eylül 1913), 1

[29] "Saha-i Siyasette – Müzakerat Hakkında ", *Sabah*, No: 8617 (13 Eylül 1911), 1

[30] "İstanbul Konferansının Dünkü İçtimaı", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11650 (14 Eylül 1913), 1

[31] "Osmanlı Bulgar Müzakeratı Dünkü İçtimaı", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11652 (16 Eylül 1913), 1

[32] "İstanbul Konferansı'nın Dördüncü İçtimaı, Bugünkü İçtimadan Evvel", *Tercüman-ı*

benzer içerikli makaleler yer almaya başlamıştır. İngiliz *Times*, Fransız *Tan* ve Avusturya'da yayın yapan *Neue Freie Presse*, Osmanlı Devleti'nin sulhla birlikte hemen Anadolu'ya yönelmesini ve burada ıslahat yapmasını salık vermektedir. Ahmet Ağaoğlu ise ağız birliği etmişçesine yayın yapan bu gazeteleri tenkit etmekte, Türkiye'nin yüz yıldan bu yana ne zaman ıslahat yapmak istese peşinden bir büyük felaketle karşılaştığını belirtmektedir. Ağaoğlu'na göre, Avrupalılar ıslahat tavsiye ederken Osmanlı Devleti'ni değil kendi çıkarlarını düşünmektedir. Türkiye için en birinci ıslahat ise kapitülasyonların kaldırılması, ecnebilere verilen imtiyazların imhası ve sanayinin teşvik edilmesidir. Yine Ağaoğlu'na göre Avrupalılar, çıkarları çatıştığı takdirde Türkiye'nin başlattığı ıslahatı altüst etmekten geri kalmayacaktır. Çünkü Fransa'nın Suriye'de, Rusya ve İngiltere'nin ise şark vilayetlerinde farklı emelleri vardır. İşte bu nedenlerle de Avrupalıların sadakat ve samimiyetine itimat edilmemelidir[33].

Türk ve Bulgar heyetlerinin müzakereleri 29 Eylül'de son buldu ve taraflar anlaşma metnini imzalamak için bir araya geldi. İmza öncesinde Dahiliye Nazırı Talat Bey ve İstanbul Muhafızı Cemal Bey, Yıldız Sarayı'na giderek Sultan Mehmet Reşat'a anlaşmanın imzalanacağını bildirdiler. Talat ve Cemal Bey'lerin tekrar Bab-ı Âli'ye dönmelerinin ardından Sadrazam Sait Halim Paşa'nın katılımıyla anlaşmanın imzalanmasına geçildi. Buradaki törende önce muahede sureti okunmuş, ardından da tören için hazırlanan özel kalem takımı kullanılarak protokol yapıldı[34]. Anlaşmaya göre sınır hattı Edirne ve Kırklareli'nin 30 kilometre kuzeyinden geçecekti. Tunca Nehri'nin ardından sınır, Meriç'in batısında 30 km kadar toprağı Osmanlı Devleti'ne bırakmakta ve Meriç nehrini takip ederek Ege Denizi'ne kadar devam etmekteydi. Yine antlaşmanın 9. Maddesine göre Türkiye'de kalan Bulgar nüfus, Hristiyan tebaanın haklarına sahip olacaktı. Bulgaristan'daki Türkler ise 4 yıl içinde Türkiye'ye göç edebilecek, burada kalanlar ise din ve mezhep serbestisine sahip olacaktı. Diğer taraftan Bulgarlar, Türkler için ilk ve orta mektepler açacak ve eğitim Türkçe olacaktı. Bulgarca ise zorunlu dil olarak öğretilecekti. Ayrıca Türklerin mülkiyet hakkı korunacak ve mecburiyet hasıl olmadıkça kamulaştırma yapılmayacaktı[35].

Sabah başyazarı Diran Kelekyan'a göre, Türkiye gayet iyi bir sulh anlaşması imzalamıştı. Bu nedenle murahhasları ve hükûmeti tebrik etmeyi, kendileri için borç addediyordu. Türkiye, II. Balkan Savaşı'nın verdiği fırsattan maharetle faydalanmayı başarmıştı. Dolayısıyla mevcut ahval dikkate alındığında, bundan daha müsait bir şeraitle anlaşma imzalanması

Hakikat, No: 11653 (17 Eylül 1913), 1

33 "İstikbalimiz", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11653 (17 Eylül 1913), 1

34 "Saha-i Siyasette", *Sabah*, No: 8634 (30 Eylül 1913), s. 1

35 . Armaoğlu, a.g.e., 689, 690.

pek mümkün değildi. Kelekyan, Türk askerine de şükranlarını sunmaktaydı. Çünkü askeri sahada bu muvaffakiyet sağlanmasa, diplomasideki karşılığının alınması mümkün olmayacaktı[36].

Ahmet Ağaoğlu da sulhun, Osmanlı Devleti'nin lehine bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmekteydi. Fakat Meriç'in öte yanında, Balkanların diğer cihetlerinde ve Makedonya'da bırakıp gelinen yerler dolayısıyla yürekler buruktu. *"Oralardaki din ve kan kardeşlerimizin feryad-ı figanları Osmanlılık sinesinde açılmış olan cerihaları daima sızlatacaktır"* diyen Ağaoğlu, her şeye rağmen birkaç ay evveline kadar akla hayale gelmeyen bir başarının elde edildiğini düşünmekteydi. Ağaoğlu, memleketin başına gelen felaketleri ise ülke içerisindeki siyasi hesaplaşmalara ve ihtilaflara bağlayarak yaşananlardan ibret alınmasını istemekteydi[37].

Türk delegasyonunun lideri Talat Bey de basına bir açıklama yaptı. Türkiye'nin sulhperver bir devlet olduğunu Bulgaristan'la yapılan anlaşmanın ardından Yunanistan'la olan ihtilafların çözümü noktasında da adımlar atılabileceğini belirtti. Talat Bey, kabul edilmesi mümkün olmayan şartların dikte edilmesini ise kabul etmeyeceklerini ifade etti. Aksi halde yeniden bir harbe başlanmasından da çekinmeyeceklerini dile getiren Talat Bey, Sırp ve Yunanlılar ile yapılacak görüşmelere ilişkin ise şu yorumu yaptı:

"Şüphesiz, Sırplarla muahede-i sulhiye bir dakikadan diğerine imza edilebilir. Diğer taraftan Reşit Bey, Atina'ya mütevacihen yarın hareket edecektir. Beraberinde Bab-ı Âli'nin talimat-ı kat'iyesini de götürmektedir ki bu suretle müzakeratın bir an evvel neticepezir-i muvafakiyet olacağını ümit ederim[38]."

Talat Bey, Yunanlılarla yapılacak anlaşmada da vahim bir ihtilafın yaşanmayacağına inanmaktadır. Öte yandan evkaf ve üsera-yı harp meseleleri hakkında Bulgarlara verilen müsaadenin Yunanlılar için de bir mikyas olabileceğini belirten Talat Bey, Yunanlıların da bu yoldaki bir çözümü kabul ederek, kendi menfaatlerine hizmet edeceğini vurgulamaktadır[39].

Talat Bey gibi, Yunanistan'a ilişkin değerlendirmelerde bulunan bir diğer isim de Ahmet Ağaoğlu'ydu. Ağaoğlu'na göre, Türkiye'nin Yunanistan ile olan meselesi kolay bitmeyecekti. Çünkü Yunanistan *Megali İdea* cinnetine tutulmuş ve kralından köylüsüne kadar tüm Yunanlılar bu hayalin peşine takılmıştı. Ağaoğlu, konunun önemine, şu yorumla değinmekteydi:

"Büyük Yunanistan emeli eski Bizans imparatorluğunun ihyası heveslisi bunların Dimağ, his ve hayaline o kadar yerleşmiştir ki bütün hareketlerine, düşüncelerine

---

[36] "Osmanlı-Bulgar Müsalehası, Vaziyeti Hazıra,", Diran Kelekyan, *Sabah*, No: 8634 (30 Eylül 1913), 1.

[37] "Siyasiyat, Akd-i Sulhtan Sonra", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11665 (30 Eylül 1913), 1.

[38] "Talat Bey'in Beyanatı", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11664 *(29 Eylül 1913)*, 2.

[39] "Talat Bey'in Beyanatı", *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11664 (29 Eylül 1913), 2.

hakimdir. Son muvaffakiyetleri ise şu emel-i gayeyi bittabi daha ziyade teşvik eylemiştir. Aslında pek hayalperver, pek hayalperest olan Yunanlılar, bu kerre bittabi o büyük Yunanistan fikrini, o Bizans imparatorluğunun ihyası arifesinde bulunduklarına bütün kalpleriyle inanıyorlar[40]*."*

Öte yandan, Barış Konferansında takarrür eden neticeler, Yunanistan'ın beklediğinden büyük muvaffakiyetlerdi. İşte bu zafer sarhoşluğu Yunanistan'ı yeni heveslere yöneltmekteydi. İşte bu nedenlerden dolayı Yunanistan ile Osmanlı arasındaki son hesaplar henüz kapanmamıştı. Çünkü Yunanistan hem Osmanlı payitahtı İstanbul hem de İzmir'den başlayarak Sivas'a kadar uzanan bir coğrafyada iddia ediyordu[41].

SONUÇ

Balkan Savaşı'nın ilk evresi, Osmanlı Devleti'nin bozgunuyla sonuçlanmıştır. Bu yenilgilerin ardından Rumeli toprakları elden çıkmış, Bulgar Orduları Çatalca önlerine kadar ilerlemiştir. Fakat, toprak paylaşımında birbirine düşen Balkanlı müttefiklerin yeniden savaşa başlaması üzerine Edirne ve Kırklareli, kurtarılmıştır. Ancak, askerî açıdan elde edilen kazanımın, diplomatik olarak da sürdürülmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanan 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Muahedenamesi yalnızca bir barış belgesi değil, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki son önemli diplomatik hamlesi olarak ön plana çıkmaktadır. Bu sürecin merkezinde yer alan isimlerin başında ise İstanbul Konferansı'nda Türk delegasyonuna riyaset eden Dahiliye Nazırı Talat Paşa gelmektedir.

Talat Paşa başkanlığındaki Türk delegasyonu, Edirne ve Kırklareli'ni elde tutmuş, ayrıca Bulgar sınırları içerisinde kalan Türk ve Müslüman ahalinin, haklarının muhafazası noktasında da başarı göstermiştir. Dolayısıyla Türkiye açısından menfi bir sonuç hasıl eden Konferansın, basındaki yorumlanması da olumlu ifadeler içermiştir. Dönemin iki etkin gazetesi Tercüman-ı Hâkikat ile Sabah, her gün konferansa ilişkin gelişmeleri okurlarına duyurmuş, hem de Türk toplumunun beklentilerini sütunlarına taşımıştır.

Muahedeyi milli bir başarı olarak gören Tercüman-ı Hâkikat, özellikle Ahmet Ağaoğlu tarafından neşredilen yazılarında, Osmanlı Devleti'nin uğradığı haksızlıkların kısmen telafi edildiğini dile getirmiştir. Kazanılan bu diplomatik başarı mutlulukla karşılanırken, Balkanlar'da kaybedilen

---

[40] "Siyasiyat artık tereddüt etmemelidir", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11666 (1 Ekim 1913), s. 1.

[41] "Siyasiyat artık tereddüt etmemelidir", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hakikat*, No: 11666 (1 Ekim 1913), s. 1. (Yunanistan'ın büyük hayallere, Gazi Mustafa Kemal Atatürk komutasındaki Türk ordusu 9 Eylül 1922'de İzmir'de nihayet verdi.)

diğer topraklar ve oralarda bırakılan Müslüman unsurların geleceğine dair taşınan kaygılar da kamuoyuyla paylaşılmıştır. *Sabah* gazetesi de anlaşmayı benzer ifadelerle tebrik etmiş, mevcut askerî ve siyasî şartlar çerçevesinde ulaşılan barışı, Osmanlı Devleti için mümkün olan en elverişli sonuç olarak nitelendirmiştir. Sonuç olarak, İstanbul Konferansı ve bu konferansın basına yansımaları, Talat Paşa'nın yalnızca bir içişleri nazırı değil, aynı zamanda kriz dönemlerinde dış politika süreçlerinde de etkin rol oynayan bir siyasal aktör olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Eserler

MMZC, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 1, 5. İnikad, 24 Aralık 1908, s. 47

MMZC, Dev.: 2/1, İçt. Sen.: 1 , *İnikad:* 22 (29 Haziran1912), 537.

MMZC, Dev.: 2/2, İçt. Sen.: 1 , *İnikad:* 47 (23 Temmuz 1912), 653.

BOA-HR.SYS., 44-11

Süreli Yayınlar

Sabah

"Ültimatom Tevdii", *Sabah,* No: 8281 (9 Ekim 1912), 1.

"On Temmuz On", *Sabah,* No: 8568 (23 Temmuz 1913), 1.

"Dünkü, Bugünkü, Yarınki Mevkiimiz", M.S., *Sabah,* No: 8615 (11 Eylül 1913), 1,

"Saha-i Siyasette – Müzakerat Hakkında ", *Sabah,* No: 8617 (13 Eylül 1911), 1

"Saha-i Siyasette", *Sabah,* No: 8634 (30 Eylül 1913), s. 1.

"Osmanlı-Bulgar Müsalehası, Vaziyeti Hazıra,", Diran Kelekyan, *Sabah,* No: 8634 (30 Eylül 1913), 1.

Tanin

"Neden Affolundular?" *Tanin,* No: 1410 (3 Ağustos 1912)

Tercüman-ı Hâkikat

Tercüman-ı Hâkikat, No: 11602 (25 Temmuz 1913)

"Müzakerede Sürat", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11640 (1 Eylül 1913)

"Konferansın içtimaı tehir edildi", *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11647 (11 Eylül 1913)

"İstanbul Konferansının Dünkü İçtimaı", *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11650 (14 Eylül 1913)

"Osmanlı Bulgar Müzakeratı Dünkü İçtimaı", *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11652 (16 Eylül 1913)

"İstanbul Konferansı'nın Dördüncü İçtimaı, Bugünkü İçtimadan Evvel", *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11653 (17 Eylül 1913)

"İstikbalimiz", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11653 (17 Eylül 1913)

"Siyasiyat, Akd-i Sulhtan Sonra", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11665 (30 Eylül 1913)

"Talat Bey'in Beyanatı", *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11664 *(29 Eylül 1913)*

"Siyasiyat artık tereddüt etmemelidir", Ahmet Agayef (Ağaoğlu), *Tercüman-ı Hâkikat,* No: 11666 (1 Ekim 1913)

Kitaplar

Ahmad, Feroz. *İttihat ve Terakki (1908–1914)*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.

Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa.* Cilt II, 1908–1914. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1971.

Cemal Paşa. *Hatıralar*. Yay. haz. Alpay Kabacalı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Çavdar, Tevfik. *İttihat ve Terakki.* İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Dündar, Fuat. *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913–1918)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Hanioğlu, M. Şükrü. "Talat Paşa." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, 502–503.

Kansu, Aykut. *İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi (1908–1913)*. Çev. Selda Somuncuoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

Küçük, Cevdet. "Balkan Savaşı." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 5. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, 23–25.

Sancaktar, Fatih Mehmet. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Anayasa, Seçim ve Meclis Tecrübesi (1876–1923)*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2021.

Şarlak, Levent. *The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

Türkgeldi, Ali Fuat. *Görüp İşittiklerim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.